

« فصلنامه علوم تربیتی »

سال چهارم - شماره ۱۴ - تابستان ۱۳۹۰

ص. ص. ۹۰-۷۵

بررسی مقایسه‌ای عملکرد آموزشی و تربیتی معلمان شرکت‌کننده در برنامه معلم پژوهنده با سایر معلمان در سه دوره‌ی تحصیلی استان اردبیل از دیدگاه مدیران

دکتر موسی پیری^۱

فریبا سلمان اوغلی خیای^۲

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی مقایسه‌ای عملکرد آموزشی و تربیتی معلمان شرکت‌کننده در برنامه معلم پژوهنده با سایر معلمان در سه دوره‌ی تحصیلی استان اردبیل انجام گرفته است. روش تحقیق از نوع علی-مقایسه‌ای می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش شامل ۶۷ نفر معلمان شرکت‌کننده در برنامه معلم پژوهنده، ۱۱۷۰۰ نفر سایر معلمان و ۱۲۸۷ مدیر در سه دوره‌ی تحصیلی استان اردبیل می‌باشند. روش نمونه‌گیری در معلمان پژوهنده به صورت هدفمند، سایر معلمان و مدیران به طور تصادفی ساده انتخاب شده‌اند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته در مقیاس لیکرت، که توسط مدیران پاسخ داده‌شد، استفاده گردید. در خصوص روایی پرسشنامه‌ها از نظرات متخصصین و تحلیل عاملی استفاده شد. پایایی پرسشنامه با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۹۶ به دست آمد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و استنباطی (آزمون‌های t مستقل و f) استفاده شد. نتایج نشان داد که: ۱- بین عملکرد آموزشی و تربیتی معلمان شرکت‌کننده در برنامه معلم پژوهنده با سایر معلمان تفاوت معناداری وجود دارد. ۲- بین عملکرد آموزشی و تربیتی معلمان شرکت‌کننده در برنامه بر اساس مدرک تحصیلی، جنسیت، سابقه خدمت و دوره تدریس آنها تفاوت معناداری وجود ندارد.

واژگان کلیدی: عملکرد آموزشی، تربیتی، برنامه معلم پژوهنده.

۱- عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت معلم آذربایجان

۲- دانش آموخته دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، تبریز، ایران.

مقدمه

در یک نگاه دقیق، آموزش و پرورش در کانون رشد فردی و اجتماعی قرار می‌گیرد. با این ویژگی محوری، هیچ نهاد دیگری به اندازه آموزش و پرورش با چالش اساسی و بنیادی رو به رو نبوده و نیست. بنیان همبستگی اجتماعی، پیشرفت همه جانبه جامعه، توسعه پایدار، تعالی انسانیت و صلح و دوستی، به آموزش و پرورش وابسته است. چنانچه تحول جوامع به درستی تحلیل شود، می‌توان به رابطه دیالکتیک^۱ تعلیم و تربیت و جامعه پی برد و بر این باور و اعتقاد راستین صحه گذاشت که هیچ جامعه‌ای نمی‌تواند بدون یک تعلیم و تربیت منظم، مدون، مترقی و پویا به اهداف متعالی دست یابد (پورشافعی، ۱۳۸۵).

نظام‌های آموزشی با وجود توسعه کمی و کیفی در طی دهه‌های اخیر هنوز با دشواری‌های متعددی مواجهه هستند که هر آن تحقیق اهداف آنها را با مخاطره و بن‌بست رو به رو می‌سازد. دشواری‌های نظام آموزشی صرفاً ترک تحصیل یا مردودی را دربر نمی‌گیرد، بلکه شامل کسانی است که به ظاهر مراحل تحصیلی را طی کرده و مدارج لازم را به دست آورده‌اند، اما در عمل کمتر به اهداف آموزشی دست یافته‌اند. بر اساس گزارش یونسکو تعداد زیادی از دانش‌آموزان با وجود اتمام دوره تحصیلی به دانش اجتماعی، اخلاقی، علمی و فرهنگی و مهارت‌های پیش‌بینی شده در برنامه‌ی آموزشی مدارس دست پیدا نمی‌نمایند. افت تحصیلی امروزه به درصدی از دانش‌آموزان با عنوان «ناتوان ذهنی» محدود نمی‌شود، بلکه این مسأله با استعدادترین و پرتلاش‌ترین و محروم‌ترین دانش‌آموزان را نیز دربر می‌گیرد. معلمان به دلیل سطح تماس نزدیکی که با دانش‌آموزان و فعالیت‌های یاددهی-یادگیری دارند. بیش از دیگران صلاحیت مطالعه راه‌های بهبود آموزش را دارا هستند بنابراین باید در مسیر این هدف اختیار داشته باشند و متناسب با آن برای اعمال این اختیار مهارت و توانایی لازم را به دست آورند (ساکی و دیگران، ۱۳۸۳).

وجود معلمان فکور در آموزش و پرورش دمکراتیک و نظامی که بر "خود - یادگیری"^۲، "خود آموزی"^۳ و "یادگیری چگونه یاد گرفتن"^۴، تأکید می‌کند، دارای اهمیت زیادی است. معلم فکور یا اندیشه ورز، دارای خصوصیتی است که تفکر در حین عمل^۵ (اقدام پژوهی) را به عنوان هنجار حرفه‌ای پذیرفته است (پورشافعی، ۱۳۸۵).

-
- Dialectic
 - Self-learning
 - Self-teaching
 - Learning how to learn
 - Action research

رویکرد معلم پژوهنده^۱ یا اقدام پژوهی، هسته مرکزی اندیشه‌ی معلمان حرفه‌ای است. معلمی که در بطن مسائل کلاس قرار دارد، بیش از هرکس دیگر صلاحیت و شایستگی شناسایی مسأله، تجزیه و تحلیل، ارزشیابی و ارائه راه حل برای بهبود شرایط یاددهی- یادگیری را دارد (امام جمعه، سعیدی رضوانی، ۱۳۸۳).

معلم پژوهنده کسی است که خود، شخصاً یا با مشارکت همکاران در مدرسه به پژوهش بپردازد تا از این طریق بتواند برای مسائل آموزشی موجود در کلاس و مدرسه راه حل‌های عملی پیدا کند، معلم پژوهنده برای رسیدن به این منظور از رویکرد اقدام پژوهی استفاده می‌کند (بازرگان، ۱۳۸۵). معلم پژوهنده باید به چشم بصیرت نگاه نافذ مسلح باشد و رویدادها و اتفاقات کلاس خود را با این سلاح ادراک و تعبیر نماید. به عبارت دیگر، هنر ادراک قابلیت اساسی و پیش نیاز اقدام پژوهی پژوهندی در کلاس درس یا به طور کلی ظاهر شدن در قامت یک کارگزار فکور در عرصه‌ی تعلیم و تربیت است. هنر ادراک، قابلیت است که به فرد امکان دریافت غیر کلیشه‌ای از موقعیت به ظاهر آشنا را می‌دهد. معلم برخوردار از هنر ادراک موقعیت به ظاهر آشنای کلاس درس را در چارچوبی غیر آشنا و تازه می‌نگرد، چشم‌ها را می‌شوید و با پدیده آشنا و مأنوس هم چون پدیده‌ای غریب که نیازمند از نو ادراک شدن و تفسیر شدن است، روبه رو می‌شود (مهرمحمدی، ۱۳۷۹).

اقدام پژوهی تاریخچه‌ای طولانی دارد که به تلاش‌های دانشمندان علوم اجتماعی برای کمک به حل مشکلات عملی در زمان جنگ، چه در اروپا و چه در امریکا بر می‌گردد (ریسن^۲، ۲۰۰۱). سابقه مفهوم اقدام پژوهی به آثار اولیه دیویی^۳ در دهه ۱۹۲۰، در امریکا توسط لوین^۴ (۱۹۴۹) به محیط اجتماعی وارد شد، و افرادی مانند کمیز^۵ (۱۹۸۳)، ابوت^۶ (۱۹۸۵)، الیوت^۷ (۱۹۹۱)، هاپکینز^۸ (۱۹۸۵)، کری^۹، اقدام پژوهی را به جامعه آموزشی وارد کردند (پارسونز^{۱۰}، ۲۰۰۸).

- Teacher as researcher
- Reason
- Dewy
- Lewin
- Kemmis
- Ebbut
- Elliot
- Hopkins
- Kery
- Parsons

کمیز (۱۹۸۳)، بیان می‌دارد اقدام پژوهی یک شکل پژوهش خودنگرانه در محیط اجتماعی مانند آموزش و پرورش است بدین ترتیب عملکرد اجتماعی یا آموزشی و پرورشی آنها، فهم عملکردشان، موقعیتی که عملکرد در آن انجام می‌شود به طور عقلانی بهبود یابد (هاپکینز، ۱۹۴۹).

معلم پژوهنده و رویکرد اقدام پژوهی تمام شرایط و ملزومات را برای تحقق معلم پژوهنده در خود دارد. به این ترتیب معلم حرفه‌ای با اقدام پژوهی پیوند خورده است. معلمان یا پژوهنده هستند یا معلم نیستند. معلم اگر پژوهنده نباشند، نمی‌تواند عملاً وظایف معلمی را انجام دهد. منظور از معلمان پژوهش گر افرادی نیستند که خارج از کلاس درس و به منزله پژوهشگران حرفه‌ای به پژوهش می‌پردازند، بلکه منظور معلمانی هستند که شخصاً درگیر کلاس‌های درس و آموزشند و با تفکر انتقادی و چون و چرا کردن در مسائل آموزشی اصلاح جریان آموزش و یادگیری را توسط خودشان و دیگر همکارانشان در محیط آموزشی به عهده می‌گیرند (قاسمی پویا، ۱۳۸۳). در این نقش معلمان در مسیر ایفای وظایف خود و در مواجهه با دشواری‌های تدریس به تولید دانش و اطلاعات قابل کاربرد در موقعیت‌های علمی می‌پردازند. معلم پژوهنده یا پژوهشگر عموماً اشاره به این وجه از نقش پژوهشی معلمان دارد. بهبود سطح تدریس و رفع دشواری‌های فراروی تدریس، هدف اصلی این بخش از وظایف معلمی است که از مسیر نوعی مطالعه معروف به اقدام پژوهی یا پژوهش در عمل به سرانجام می‌رسد. معلمان با پژوهش در عمل مسائل و مشکلاتی را که مانع از تحقق اهداف آموزشی می‌شود شناسایی می‌کنند و در مورد چگونگی آن به گردآوری اطلاعات می‌پردازند، برای حل آن‌ها چاره می‌جویند و به این ترتیب به طور مداوم در جهت فرآیند آموزش و رفع موانع گام برمی‌دارند (ساکو و دیگران، ۱۳۸۳).

مدیران و تصمیم‌گیران باید آگاهی داشته باشند که پژوهش، محور ساختن تصمیم‌گیری‌ها از طریق جلوگیری از رویه‌های نادرست، به وسیله ارائه راه کارهای مؤثرتر و مفیدتر و کارآمدتر منجر به افزایش کارایی و بهره‌وری دستگاه تعلیم و تربیت می‌شود، بنابراین در هر دو صورت صرف زمان برای برخورداری از چنین نتایجی از توجیه عقلانی برخوردار است. آموزش و پرورش نمی‌تواند به درستی از عهده انجام این وظایف دشوار برآید مگر آنکه خود را ملزم به بهره‌گیری از همه امکانات موجود برای پیشرفت اهداف محوله سازد، در این میان این پرسش مطرح است که کدام امکان برتر از پژوهش می‌تواند آموزش و پرورش را در جهت تحقق اهداف و آرمان‌های مورد انتظار یاری رساند.

به هر حال اصلاح پایدار و پویایی نظام آموزش و پرورش کشور در گرو ادامه امور آن توسط کارگزینی فکور است که در پرتو بصیرت پژوهش به تصویر وضع مطلوب بپردازد، وضع موجود را با آن محک بزند، نقایص را آشکار سازد و برای رفع آن‌ها به طراحی و اجرای برنامه‌های اصلاحی بپردازد. از این روست که باید گفت در طلب اصلاحات باید از گذرگاه پژوهش گذشت (مهر محمدی، ۱۳۷۹). از این رو انجام مناسب وظایف معلمی بدون پژوهندگی ممکن نیست. به منظور ارتقای مهارت‌های پژوهشی در میان معلمان و به تبع آن در میان دانش‌آموزان و تشویق معلمان و کارگزاران آموزشی به انجام پژوهش

حین عمل برای شناسایی مشکلات فرایند یاددهی - یادگیری و بهبود کیفیت این فرایند، برنامه‌ای تحت عنوان "معلم پژوهنده" توسط پژوهشکده تعلیم و تربیت طراحی و از سال ۱۳۷۵ در سراسر کشور اجرا می‌شود (چایچی، ساکی، گویا، مرتاضی مهربانی، ۱۳۸۵).

انتخاب "پژوهش در عمل" می‌تواند علیرغم ضعف‌هایی که در برنامه‌های اجرایی آن وجود دارد، راه گشایی برای فعالیت‌های پژوهشی بالأخص در میان کارگزاران اصلی عرصه آموزشی، معلمان که نقش بی بدیلی را در فرایند یاددهی - یادگیری دارند، باشد (وطنی، ۱۳۸۲).

تحقیقاتی که در این رابطه انجام گرفته است. از جمله: چایچی، ساکی، گویا، مرتاضی مهربانی (۱۳۸۵)، در پژوهشی به بررسی «ارزیابی میزان تحقق اهداف برنامه معلم پژوهنده» پرداخته است، نتایج پژوهش نشان می‌دهد که: در زمینه عمل (تجربه تدریس) بین معلم پژوهنده و غیرپژوهنده تفاوتی نیست. در زمینه استقلال (آغازگری، خلاقیت نوآوری)، بین معلم پژوهنده و معلم غیرپژوهنده تفاوت معنادار نیست. یعنی بین آنها تفاوتی وجود ندارد. در زمینه بازتاب (جو کلاس، نحوه چیدمان کلاس، ویژگی‌های تدریس)، جو کلاس، تفاوت بین معلم پژوهنده و غیرپژوهنده معنادار نیست بنابراین بین عملکرد آنها تفاوتی وجود ندارد.

حق پرست (۱۳۸۰) در تحقیقی به «بررسی تأثیر آموزش اقدام پژوهی در ارتقاء آگاهی و مهارت‌های آموزشی معلمان مقطع ابتدائی شهر تهران» به عنوان پایان‌نامه پرداخته است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که: ۱- بین اقدام پژوهی و ارتقاء سطح دانش و معلومات برای حل مسائل آموزشی و پرورشی رابطه معناداری وجود دارد. ۲- بین اقدام پژوهی و مشارکت دانش‌آموزان در حل مسائل آموزشی و تربیتی رابطه معناداری وجود ندارد. ۳- بین اقدام پژوهی و مشارکت معلمان در حل مسائل آموزش و پرورش رابطه معناداری وجود ندارد. ۴- بین اقدام پژوهی و به کارگیری روش‌های تدریس مؤثر بر حل مسائل آموزشی و تربیتی رابطه معناداری وجود ندارد. ۵- بین اقدام پژوهی و به کارگیری وسایل آموزشی در فرایند یاددهی - یادگیری رابطه معناداری وجود دارد.

حدیقی (۱۳۸۵) در تحقیقی «تأثیر اقدام پژوهی بر بررسی نگرش دبیران مقطع متوسطه شهرستان رامسر درباره‌ی میزان بهبود کیفیت به کارگیری عناصر برنامه درسی» به عنوان پایان‌نامه پرداخته است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد: بنابراین از دیدگاه دبیران آموزش اقدام پژوهی باعث بهبود کیفیت حل مسائل آموزشی و تربیتی توسط آنها شده است. کیفیت طراحی آموزشی (طرح درس)، از دیدگاه دبیران افزایش یافته است. به کارگیری روش‌های شاگرد محور در تدریس، از دیدگاه دبیران افزایش یافته است. به کارگیری وسایل آموزشی در فرایند یاددهی - یادگیری، از دیدگاه دبیران افزایش یافته است. به کارگیری روش‌های مناسب ارزشیابی، از دیدگاه دبیران افزایش یافته است. اقدام پژوهی به تفکیک متغیرهای تعدیل‌کننده (سابقه تدریس، رشته تحصیلی و پایه تحصیلی)، تأثیر متفاوتی در بهبود کیفیت به کارگیری عناصر برنامه درسی توسط دبیران نداشته است.

شمس مورکانی (۱۳۸۰) در تحقیقی «بررسی علل عدم علاقه معلمان منطقه زرین شهر به فعالیت‌ها پژوهشی» به عنوان پایان‌نامه پرداخته است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که:

- ۱- سطح تحصیلات بالا میزان رغبت معلمان را به فعالیت‌های پژوهشی افزایش می‌دهد.
- ۲- آشنایی معلمان با متدولوژی تحقیق رغبت آنان را به فعالیت‌های پژوهشی افزایش می‌دهد.
- ۳- شرکت معلمان در دوره‌های بازآموزی و ضمن خدمت باعث افزایش رغبت آنان به فعالیت‌های پژوهشی می‌شود.

عموزاده مهدیرجی (۱۳۸۴) در تحقیقی «شناسایی عوامل مؤثر برگسترش طرح معلم پژوهنده در بین معلمان ابتدایی شهرتهران در سال تحصیلی ۱۳۸۴» به عنوان پایان‌نامه پرداخته است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که:

- ۱- عوامل سازمانی در گسترش طرح معلم پژوهنده در بین معلمان ابتدایی مؤثر است.
 - ۲- تسهیلات مالی در گسترش طرح معلم پژوهنده در بین معلمان ابتدایی مؤثر است.
 - ۳- عوامل آموزشی در گسترش طرح معلم پژوهنده در بین معلمان ابتدایی مؤثر است.
 - ۴- عوامل فرهنگی- اجتماعی در گسترش طرح معلم پژوهنده در بین معلمان ابتدایی مؤثر است.
 - ۵- بین نگرش معلمان در مورد عوامل مؤثر بر گسترش طرح معلم پژوهنده با توجه به ویژگی‌های فردی (جنس، سن، رشته تحصیلی، سابقه تدریس) تفاوت معناداری وجود ندارد.
- دیلنگ^۱ (۱۹۹۶) در طی پژوهشی که در جهت بررسی میزان پژوهش با همکاران مدیران و معلمان در اونتاریو به عمل آوردند به این نتیجه رسیدند که موجی از حمایت در اونتاریو و در جهان برای یادگیری حرفه‌ای معلمان و مورد احترام قرار دادن آنها و تحقیقاتش وجود دارد. ایشان هم‌چنین یافتند که معلمان آماده بالا بردن مسئولیت‌ها و توسعه حرفه‌ای خودشان از طریق پژوهش هستند و قادرند با چالش‌های موجود، فعالیت‌های تحقیقاتی خودشان را به پیش ببرند، چون فعالیت پژوهشی معلمان یک مدل حرفه‌ای برای رشد و توسعه حرفه‌ای آنان است که معلمان را به جمع تصمیم‌گیران و سیاست‌گذاران آموزشی فرا می‌کشاند و به آنها احترام می‌گذارد.

در پژوهش بروگیا^۲ و اسپولر^۳ (۱۹۹۶)، تحت عنوان «پژوهش عمل در مدارس ابتدایی» نتیجه زیر حاصل شده است:

معلمانی که اقدام پژوهی را به کاربرده بودند، گفته‌اند که اقدام پژوهی به عنوان یک مسیر در زندگی‌شان شده است. بچه‌ها در عملکرد کلاسی و تجربیات خود متعهد هستند. و در یادگیری پیشرفت

حاصل شده است. آموزش یارانی که به عنوان معلم هستند و بچه‌ها به عنوان دانش‌آموز، در عملکرد خود در حال پیشرفت هستند و توسعه حرفه‌ای حاصل شده است. و اقدام پژوهی را به عنوان مسیر پیش‌رونده و حمایتی برای تغییر تعریف کرده‌اند.

نلن و پوتن^۱ (۲۰۰۷)، اهمیت و توجه به تحقیق برای پاسخ‌گویی به مسائل پیچیده حول آموزش و پرورش و تعلیمات ضروری است. اقدام پژوهی به عنوان ابزار ارزشمند برای دسترسی با صرفه به محیط، افراد و دانشی که از طریق دیگر غیر قابل دسترسی خواهد بود، و نیروی قدرتمند اقدام پژوهی در کلاس‌ها بایستی نشان داده شود. بنابراین آموزش و پرورش محیطی خیلی وسیع و پویا است، ما به ابزارهای وسیع نیاز داریم اقدام پژوهی به عنوان ابزار ارزشمند برای تولید دانش جدید، حل مشکلات، و راهبردی که به طور مداوم به مشکلات و سؤال‌های اضطراری پاسخ می‌دهد.

کاسل^۲ (۱۹۹۳) در مطالعه‌ای گزارش می‌کند تحقیقات آموزشی در حال از دست دادن اعتبار خود هستند و علت اصلی آن این است که تحقیقات آموزشی به وسیله محققان صورت می‌گیرد و نه معلمان و این عمل باعث بهبود عمل معلمان نمی‌شود (ساکي و همکاران، ۱۳۸۳).

در پژوهش دناتو^۳ (۲۰۰۳)، تحت عنوان " اقدام پژوهی در مدارس ابتدایی اسپانیا " نتیجه زیر حاصل شده است:

معلمان نقش‌های رهبری بر عهده می‌گیرند، بر خلاف نقش‌های سنتی عمل می‌کنند. نقش رهبری معلمان از همفکری و تلاش برای فهمیدن وضع موجود و ایجاد تغییرات ناشی می‌شود. تا اینکه در عملکرد آموزشی آنها پیشرفت حاصل شود.

این پژوهش در صدد دستیابی به هدف کلی: مقایسه عملکرد آموزشی و تربیتی معلمان شرکت کننده در برنامه معلم پژوهنده با سایر معلمان در سه دوره تحصیلی استان اردبیل می‌باشد.

فرضیه‌های تحقیق

- ۱- عملکرد آموزشی معلمان شرکت کننده در برنامه معلم پژوهنده با سایر معلمان تفاوت دارد.
- ۲- عملکرد تربیتی معلمان شرکت کننده در برنامه معلم پژوهنده با سایر معلمان تفاوت دارد.
- ۳- عملکرد آموزشی و تربیتی معلمان شرکت کننده در برنامه معلم پژوهنده بر اساس مدرک تحصیلی آنها تفاوت دارد.

۴- عملکرد آموزشی و تربیتی معلمان شرکت‌کننده در برنامه معلم پژوهنده بر اساس جنسیت آنها تفاوت دارد.

۵- عملکرد آموزشی و تربیتی معلمان شرکت‌کننده در برنامه معلم پژوهنده بر اساس سابقه خدمت آنها تفاوت دارد.

۶- عملکرد آموزشی و تربیتی معلمان شرکت‌کننده در برنامه معلم پژوهنده بر اساس دوره تدریس آنها تفاوت دارد.

روش شناسی پژوهش

روش تحقیق حاضر از نوع علی-مقایسه‌ای است. جامعه آماری شامل ۶۷ معلم شرکت‌کننده در برنامه معلم پژوهنده، سایر معلمان به تعداد ۱۱۷۰۰ و ۱۲۷۸ مدیر در سه دوره تحصیلی استان اردبیل می‌باشد. حجم نمونه آماری شامل ۶۷ نفر معلم شرکت‌کننده در برنامه معلم پژوهنده در سه دوره تحصیلی استان اردبیل که برابر با جامعه آماری تحقیق، که به طور هدفمند انتخاب شده اند، و شامل ۶۷ نفر سایر معلمان (در برنامه معلم پژوهنده شرکت نکرده‌اند) در سه دوره تحصیلی به تعداد معلمان شرکت‌کننده در برنامه معلم پژوهنده از مدارس معلمان پژوهنده به طور تصادفی ساده انتخاب شده‌اند (تا حد امکان از لحاظ مدرک تحصیلی، جنسیت، سابقه تدریس، درسی که تدریس می‌کنند با معلمان پژوهنده همگن شده‌اند). حجم نمونه دیگر شامل ۶۷ نفر مدیر به تعداد معلمان شرکت‌کننده در برنامه معلم پژوهنده از مدارس معلمان پژوهنده انتخاب شده‌اند. ابزار اندازه‌گیری پرسشنامه محقق ساخته در مقیاس لیکرت بود که توسط مدیران برای هر دو گروه معلمان تکمیل شد. پرسشنامه دارای ۴۵ سؤال بود بعد از تحلیل عاملی ۵ سؤال حذف به ۴۰ سؤال تقلیل یافت. برای بررسی روایی پرسشنامه از نظرات متخصصین و تحلیل عاملی استفاده شد. انجام تحلیل عاملی بر روی عملکرد آموزشی - تربیتی معلمان در چهار عامل خرد شده‌اند که عبارتند از روش تدریس، ارزشیابی، استفاده از وسایل آموزشی و عملکرد تربیتی. بر اساس اطلاعات جدول (۱) ملاحظه می‌شود بیشترین مقدار ویژه به ترتیب با مربوط به عامل‌های اول، دوم، سوم و چهارم می‌باشد. و در مجموع تا حدود ۵۷/۴۳ درصد از واریانس کل عامل‌بندی و تقلیل سؤالات ۴۰ گانه با چهار عامل اصلی انجام شده است که معیار مطلوبی است زیرا در تحلیل عاملی حداقل لازم است ۵۰ درصد از واریانس تبیین گردد. در جدول (۱) نشان داده شده است.

جدول (۱): نتایج تحلیل عاملی و تحلیل روایی متغیر عملکرد آموزشی- تربیتی معلمان

متغیر ملاک	ابعاد متغیر عملکرد آموزشی- تربیتی معلم	واریانس تبیین شده	درصد تعیین شده
عملکرد آموزشی-تربیتی معلمان	روش تدریس	۱۸/۱۸	۵۷/۴۳
	ارزشیابی	۱۶	
	استفاده از وسایل آموزشی	۱۲/۸۵	
	عملکرد تربیتی	۱۰/۳۹	

پایایی پرسشنامه با استفاده از آلفای کرانباخ ۰/۹۶ به دست آمد. در تجزیه و تحلیل برای آزمون سوالات ۱، ۲، ۴، از آزمون t مستقل و سوالات ۳، ۵، ۶، از آزمون F استفاده شد.

یافته‌ها

فرضیه ۱: عملکرد آموزشی معلمان شرکت کننده در برنامه معلم پژوهنده، با سایر معلمان تفاوت دارد.

مطابق جدول (۳) ملاحظه می‌گردد سطح معنی‌داری آزمون $p = ۰/۰۰۰$ و زیر $۰/۰۵$ و مقدار $t = ۵/۰۶$ می‌باشد، پس فرض H_0 رد و فرضیه تحقیق قبول می‌شود. بنابراین عملکرد آموزشی معلمان پژوهنده بهتر از معلمان غیر پژوهنده می‌باشد.

جدول (۲): نتایج آزمون تفاوت میانگین برای متغیر عملکرد آموزشی معلمان بر اساس نوع مشارکت آنها

متغیرها	نوع مشارکت	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	اشتباه معیار
عملکرد آموزشی	پژوهنده	۶۷	۱۴۳/۲۹	۱۸/۵۴	۲/۲۶
	غیر پژوهنده	۶۷	۱۲۶/۴	۲۰/۰۴	۲/۴۴

جدول (۳): نتایج آزمون یکنواختی واریانس‌ها برای متغیر عملکرد آموزشی بر اساس نوع مشارکت آنها

متغیرها	نوع مشارکت	F	p	t	df	p
عملکرد آموزشی	پژوهنده	۰/۴	۰/۵۲	۵/۰۶	۱۳۲	۰/۰۰۰
	غیر پژوهنده					

فرضیه ۲: عملکرد تربیتی معلمان شرکت کننده در برنامه معلم پژوهنده، با سایر معلمان تفاوت دارد. در آزمون (t-test) انجام شده و مطابق جدول (۵) ملاحظه می گردد سطح معنی داری آزمون $p=0/005$ و زیر $0/05$ و مقدار $t=2/86$ می باشد، پس فرض H_0 رد و فرضیه تحقیق قبول می شود. بنابراین عملکرد تربیتی معلمان پژوهنده بهتر از معلمان غیر پژوهنده می باشد.

جدول (۴): نتایج آزمون تفاوت میانگین برای متغیر عملکرد تربیتی معلمان بر اساس نوع مشارکت آنها

متغیرها	نوع مشارکت	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	اشتباه معیار
عملکرد تربیتی	پژوهنده	۶۷	۲۵/۸۳	۳/۵۶	۰/۴۳
	غیر پژوهنده	۶۷	۲۴/۰۲	۳/۷۲	۰/۴۵

جدول (۵): نتایج آزمون یکنواختی واریانس ها برای متغیر عملکرد تربیتی بر اساس نوع مشارکت آنها

متغیرها	نوع مشارکت	F	p	t	df	p
عملکرد تربیتی	پژوهنده	۰/۵۷	۰/۴۵	۲/۸۶	۱۳۲	۰/۰۰۵
	غیر پژوهنده					

فرضیه ۳: عملکرد آموزشی - تربیتی معلمان پژوهنده، بر اساس مدرک تحصیلی آنها تفاوت دارد. مطابق آزمون F-test انجام گرفته و طبق جدول (۷) ملاحظه می گردد که سطح معنی داری آزمون $p=0/9$ و بالای $0/05$ و $F=0/11$ می باشد. بنابراین فرض H_0 تأیید و فرضیه تحقیق رد می شود، یعنی میزان عملکرد آموزشی و تربیتی معلمان پژوهنده با توجه به مدرک تحصیلی آنها تفاوت معنی داری ندارد.

جدول (۶): نتایج آزمون تفاوت میانگین برای متغیر مدرک تحصیلی معلمان بر عملکرد آموزشی - تربیتی آنها

متغیرها	مدرک تحصیلی معلمان	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	اشتباه معیار
عملکرد آموزشی - تربیتی	دیپلم	۲	۱۷۱/۵	۱۲/۰۲	۸/۵
	فوق دیپلم	۱۳	۱۶۸/۶۱	۱۲/۷۹	۳/۵۴
	لیسانس	۴۷	۱۶۹/۷۲	۲۳/۷۵	۳/۴۶
	فوق لیسانس و بالاتر	۵	۱۶۴	۱۶/۹۵	۷/۵۸
	کل	۶۷	۱۶۹/۱۳	۲۱/۰۹	۲/۵۷

جدول (۷): نتایج آزمون یکنواختی واریانسها برای متغیر مدرک تحصیلی معلمان بر عملکرد آموزشی -

تربیتی آنها

متغیرها	منبع تغییرات	مجموع مجذورات	df	میانگین مجذورات	F	p
عملکرد آموزشی - تربیتی	بین گروهی	۱۶۲/۸۱	۳	۵۴/۲۷	۰/۱۱	۰/۹۵
	درون گروهی	۲۹۲۱۰/۹۸	۶۳	۴۶۳/۶۶		

فرضیه ۴: عملکرد آموزشی - تربیتی معلمان پژوهنده، بر اساس جنسیت آنها تفاوت دارد.

در آزمون (t-test) انجام گرفته و مطابق جدول (۹) ملاحظه می‌گردد سطح معنی داری آزمون $p = ۰/۲۹$ و بالای $۰/۰۵$ و مقدار $t = ۱/۰۶$ می‌باشد، پس فرض H_0 قبول و فرضیه تحقیق رد می‌شود. یعنی عملکرد آموزشی و تربیتی معلمان پژوهنده بر اساس جنسیت آنها یکسان است.

جدول (۸): نتایج آزمون تفاوت میانگین برای متغیر عملکرد آموزشی و تربیتی معلمان بر اساس جنسیت آنها

متغیرها	جنسیت	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	اشتباه معیار
عملکرد آموزشی و تربیتی	مرد	۲۹	۱۷۲/۲۷	۱۸/۵۸	۳/۴۵
	زن	۳۸	۱۶۶/۷۳	۲۲/۷۷	۳/۶۹

جدول (۹): نتایج آزمون یکنواختی واریانس‌ها برای متغیر عملکرد آموزشی و تربیتی بر اساس جنسیت آنها

متغیرها	جنسیت	F	p	t	df	p
عملکرد آموزشی و تربیتی	مرد	۱/۷۳	۰/۱۹	۱/۰۶	۶۵	۰/۲۹
	زن					

فرضیه ۵: عملکرد آموزشی- تربیتی معلمان پژوهنده، بر اساس سابقه خدمت آنها تفاوت دارد.

مطابق آزمون F - test انجام گرفته و طبق جدول (۱۱) ملاحظه می‌گردد که سطح معنی‌داری آزمون $p=0/52$ و بالای $0/05$ و $F=0/81$ می‌باشد. بنابراین فرض H_0 تأیید و فرضیه تحقیق رد می‌شود، یعنی میزان عملکرد آموزشی- تربیتی معلمان پژوهنده، با توجه به سابقه خدمت آنها تفاوت معنی‌داری ندارد.

جدول (۱۰): نتایج آزمون تفاوت میانگین برای متغیر سابقه خدمت معلمان بر عملکرد آموزشی- تربیتی آنها

متغیرها	سابقه خدمت	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	اشتباه معیار
عملکرد آموزشی- تربیتی	۱-۵ سال	۳	۱۶۹	۸/۱۸	۴/۷۲
	۶-۱۰ سال	۸	۱۵۷/۳۷	۲۵/۲۹	۸/۹۴
	۱۱-۱۵ سال	۱۴	۱۶۸/۳۵	۲۰/۴۵	۵/۴۶
	۱۶-۲۰ سال	۲۲	۱۷۰/۲۷	۲۳/۹۷	۵/۱۱
	۲۰ سال به بالا	۲۰	۱۷۳/۱۵	۱۷/۴۴	۳/۹۰
	کل	۶۷	۱۶۹/۱۳	۲۱/۰۹	۲/۵۷

جدول (۱۱): نتایج آزمون یکنواختی واریانس‌ها برای متغیر سابقه خدمت معلمان بر عملکرد

آموزشی- تربیتی آنها

متغیرها	منبع تغییرات	مجموع مجذورات	df	میانگین مجذورات	F	p
عملکرد آموزشی - تربیتی	بین گروهی	۱۴۶۵/۷۸	۴	۳۶۶/۴۴	۰/۸۱	۰/۵۲
	درون گروهی	۲۷۹۰۸/۰۰۳	۶۲	۴۵۰/۱۲		

فرضیه ۶: عملکرد آموزشی- تربیتی معلمان پژوهنده، بر اساس دوره تدریس آنها تفاوت دارد. مطابق آزمون F- test انجام گرفته و طبق جدول (۱۳) ملاحظه می‌گردد که سطح معنی‌داری آزمون $p=0/104$ و بالای $0/05$ و $F=2/34$ می‌باشد. بنابراین فرض H_0 تأیید و فرضیه تحقیق رد می‌شود، یعنی میزان عملکرد آموزشی و تربیتی معلمان پژوهنده، با توجه به دوره تدریس آنها تفاوت چندانی ندارد. جدول (۱۲): نتایج آزمون تفاوت میانگین برای متغیر دوره تدریس معلمان بر عملکرد آموزشی- تربیتی آنها

متغیرها	دوره تدریس	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	اشتباه معیار
عملکرد آموزشی- تربیتی	ابتدائی	۳۴	۱۷۲/۷	۱۸/۴۴	۳/۱۶
	راهنمایی	۱۲	۱۷۳/۱۶	۱۷/۰۸	۴/۹۳
	متوسطه	۲۱	۱۶۱/۰۴	۲۵/۴۲	۵/۵۴
	کل	۶۷	۱۶۹/۱۳	۲۱/۰۹	۲/۵۷

جدول (۱۳): نتایج آزمون یکنواختی واریانس‌ها برای متغیر مقطع تدریس معلمان بر عملکرد

آموزشی- تربیتی آنها

متغیرها	منبع تغییرات	مجموع مجذورات	df	میانگین مجذورات	F	p
عملکرد آموزشی- تربیتی	بین گروهی	۲۰۰۲/۱۱	۲	۱۰۰۱/۰۵	۲/۳۴	0/104
	درون گروهی	۲۷۳۷۱/۶۷	۶۴	۴۲۷/۶۸		

بحث و نتیجه گیری

یکی از شروط لازم برای تحقق هدف‌های نظام تربیت، دخالت دادن معلمان در شناخت مشکلات فرایند یاددهی و یادگیری است. و این ضرورت و نیاز در صورتی واقعیت می‌یابد که در آنها شناخت مشکلات و ارائه طریق فعال شوند و در جهت رفع موانع به طور آگاهانه قدم بردارند.

نتایج مربوط به آزمون فرضیه اول نشان داد که معلمان پژوهنده نسبت به سایر معلمان عملکرد آموزشی بهتری دارند. استرینگر به عنوان یک نظریه‌پرداز بزرگ در حوزه اقدام پژوهی می‌گوید وقتی که نتوانستیم علیرغم دانش‌اندوزی بسیار در حوزه تحقیقات کلاسیک و آماری آموزشی به عنوان یک معلم، عمل آموزشی خود را بهبود بخشیم به دنیای اقدام پژوهی قدم گذاریم و به این ترتیب توانستیم در مسیر

بهبودی عمل آموزشی قدم‌های اساسی بردارم (به نقل از حدیقی، ۱۳۸۵). این یافته تحقیق با یافته‌ی تحقیق حدیقی (۱۳۸۵)، یافته‌های بروگیا و اسچولر (۱۹۹۶) و دناتو (۲۰۰۳) همسو می‌باشد. با یافته‌های تحقیقات چایچی، ساکی، گویا و مرتاضی مهربانی (۱۳۸۵)، حق پرست (۱۳۸۰) همسو نمی‌باشد. در ارتباط با فرضیه دوم نتایج موید این بود که معلمان پژوهنده نسبت به سایر معلمان عملکرد تربیتی بهتری دارند. یافته تحقیق با یافته تحقیق حدیقی (۱۳۸۵)، همسو می‌باشد. در ارتباط با فرضیه سوم نتایج نشان داد که عملکرد آموزشی و تربیتی معلمان پژوهنده بر اساس مدرک تحصیلی آنها تفاوت ندارد. یافته‌ی تحقیق با یافته‌ی تحقیق شمس مورکانی (۱۳۸۰)، همسو نمی‌باشد. در ارتباط با فرضیه چهارم و پنجم نتایج نشان داد که عملکرد آموزشی و تربیتی معلمان پژوهنده، بر اساس جنسیت و سابقه خدمت آنها تفاوت ندارد. این یافته‌های تحقیق با یافته تحقیق مهدیرجی و حدیقی، همسو می‌باشد. در ارتباط با فرضیه ششم نتایج نشان داد که از دیدگاه مدیران، عملکرد آموزشی و تربیتی معلمان پژوهنده بر اساس دوره تدریس آنها متفاوت نیست.

پیشنهاد‌های پژوهشی

- ۱- بررسی راه‌های جذب معلمان به انجام فعالیت‌های پژوهشی.
- ۲- بررسی رابطه میان اقدام پژوهی و افزایش روحیه کاری معلمان.
- ۳- بررسی رابطه بین مدرسه محوری و برنامه معلم پژوهنده.
- ۴- بررسی عملکرد آموزشی و تربیتی معلمان پژوهنده از طریق ابزارهایی مانند مشاهده و نظرخواهی از دانش‌آموزان.
- ۵- بررسی علل عدم گرایش معلمان به فعالیت‌های پژوهشی در این استان.
- ۶- بررسی شرایط لازم برای اجرا و توسعه اقدام پژوهی.
- ۷- بررسی علل گرایش بیشتر معلمان دوره ابتدایی به پژوهش نسبت به معلمان دوره‌های دیگر.

مآخذ

امام جمعه، سید محمدرضا؛ سعیدی رضوانی، محمود (۱۳۸۳). پژوهش حین عمل رویکردی نو در آموزش ضمن خدمت معلمان، فصلنامه تعلیم و تربیت، شماره ۷۳-۷۲، پژوهشکده تعلیم و تربیت. بازرگان، عباس (۱۳۸۵). جزوه آموزش اقدام پژوهی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران. پورشافی، هادی (۱۳۸۵). کارگزار فکور (نگاهی بر نقش حرفه‌ای معلم در نظام آموزشی)،

- حدیقی، آرمین (۱۳۸۵). بررسی تأثیر آموزش اقدام پژوهی بر بررسی نگرش دبیران مقطع
رامسر درباره میزان بهبود کیفیت بکارگیری عناصر برنامه درسی، پایان نامه کارشناسی ارشد،
دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی، دانشگاه شهید بهشتی.
- حق پرست، طیبه (۱۳۸۰). بررسی تأثیر آموزش اقدام پژوهی در ارتقاء آگاهی و آموزش مهارت-
های معلمان ابتدایی شهر تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی ،
دانشگاه علامه طباطبایی.
- چاپچی، پریچهر؛ گویا، زهرا؛ مرتاضی مهربانی، نرگس و ساکی، رضا (۱۳۸۵). ارزیابی میزان تحقق اهداف برنامه
معلم پژوهنده، فصلنامه تعلیم و تربیت، شماره ۸۵.
- ساکی، رضا و دیگران (۱۳۸۳). اقدام پژوهی: راهبردی برای بهبود آموزش و تدریس (اصول،
نظریه و چارچوب عمل). تهران: پژوهشکده تعلیم و تربیت.
- شمس مورکانی، غلامرضا (۱۳۸۰). بررسی علل عدم علاقه معلمان منطقه زرین شهر به فعالیت-
های پژوهشی، پژوهشگاه تعلیم و تربیت اصفهان.
- عموزاده مهدیرجی، هادی (۱۳۸۴). شناسایی عوامل مؤثر بر گسترش طرح معلم پژوهنده در بین
معلمان ابتدایی شهر تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه
شهید بهشتی.
- قاسمی پویا، اقبال (۱۳۸۳). راهنمای معلمان پژوهنده - معلم پژوهنده کیست، پژوهش در عمل
چیست؟ تهران: انتشارات تعلیم و تربیت.
- مهر محمدی، محمود (۱۳۷۹). جستارهایی در پژوهش در آموزش و پرورش. تهران: انتشارات
پژوهشکده تعلیم و تربیت.
- وطنی، علی (۱۳۸۲). پژوهش در عمل چشم اندازی نو در رهگذر مسائل و تنگنایهای پژوهش در آموزش و
پرورش، پژوهش نامه آموزش و پرورش.
- Borgia, Eileen T., Schuler, Dorothy (1996). **Action Research in Early Childhood Education**, available, ERIC Digest.
- Delng, J., (1996). **Facilitating and supporting action research** by principals of onataria.
- Donato, Richard (2003). **Action Research**, University Pittsburg, available, www.cal.org/ERICLL.
- Hopkins, David (1949). **A teachers' guid to classroom research**, London: open university press.
- Nolen, Amanda; Putten, jim vander (2007). **Action research in Education: Addressing Gap in Ethical principles and practices**, <http://www.er.aera.net>
- Parsons, Sharon (2008). **Teacher Research**, <http://www.er.aera.net>

Reason, P., (2001). **Learning and change through Action Research in J.Henry(Ed), creative Management.** London:sage.

A Comparative study of instructional and educational performance of teachers participating in three scholastic courses from manager's point of view in Ardabil province.

Moosa Piri, Ph. D.
Fariba Salmanoghli Khiavi

Abstract:

The main objective of the study was to examine the instructional and educational performance of teachers participating in scholar teachers program with other teachers in three scholastic courses in Ardabil. The research method was causal-comparative. The statistical population was 67 teacher who participated in scholar teachers program, other teachers (11700), and managers (1287) people. The sampling method for scholar teachers was target-oriented, but other groups were sampled by simple random method. The research instrument was a researcher-made questionnaire using likert scale. To determine the validity of the questionnaire, factor analysis and expert views were used. Using cronbach's alpha the reliability was estimated 0.96. Descriptive and inferential statistics (T-test and F) were used to analyse the data. The results showed that there was a significant difference between the scholar teachers instructional and educational performance with other teachers. There was not significant difference between the instructional and educational performance of the teachers participating in the program concerning the sex, record of service, academic degree, and teaching experiences.

Key words: Instructional and educational performance, scholastic teachers program.